

THE PALIVERSE PROJECT

The Universe of Buddha's Wisdom

Subcommentaries (Tīkā)

2. The Canon of Discipline - Subcommentaries
(2. Vinaya Piṭaka - Tīkā)

06. The Text of the Two Mātikās (06. Dvemātikāpāḷi)
Saṅghādisesakaṇḍo (Saṅghādisesakaṇḍo)

PaliVerse

06. The Text of the Two Mātikās

Saṅghādisesakaṇḍo

Ime kho panāti idāni vattabbānaṃ abhimukhīkaraṇaṃ. Āyasmantoti sannipatitānaṃ piyavacanena ālapanāṃ. Terasāti gaṇanaparicchedo. Saṅghādisesāti evaṃnāmakā. Dhammāti āpattiyo. Uddesaṃ āgacchantīti sarūpena uddisitabbataṃ āgacchanti, na nidāne viya “yassa siyā āpatti”ti sādhāraṇavacanamattena.

1. Sukkavissatṭhisikkhāpadavaṇṇanā

Samvījjati cetanā assāti sañcetanā, sañcetanāva sañcetanikā, sañcetanā vā assa atthīti sañcetanikā. Sukkavissatṭhīti sukkassa vissatṭhi, rāgūpatthambhādīsu yena kenaci aṅgajāte kammaññataṃ patte ārogyādīsu yaṃkiñci apadisitvā ajjhatarūpādīsu yattha katthaci mocanassādacetanāya nimitte upakkamantassa āsayadhātunānattato nīlādivasena dasavidhesu sukkesu yassa kassaci sukkassa ṭhānā cāvanāti attho. Aññatra supinantāti yā supine sukkavissatṭhi hoti, taṃ ṭhapetvā. Saṅghādisesoti yā aññatra supinantā sañcetanikā sukkavissatṭhi, ayaṃ saṅghādiseso nāma āpattinikāyoti attho. Vacanattho panettha saṅgho ādimhi ceva sese ca icchitabbo assāti saṅghādiseso. Kiṃ vuttaṃ hoti - imaṃ āpattiṃ āpajjitvā vuṭṭhātukāmassa yaṃ taṃ āpattivuṭṭhānaṃ, tassa ādimhi ceva parivāsadānatthāya, ādito sese majjhe mānattadānatthāya mūlāya paṭikassanena vā saha mānattadānatthāya, avasāne abbhānatthāya ca saṅgho icchitabbo, na hettha ekampi kammaṃ vinā saṅghena sakkā kātuṃ. Iti saṅgho ādimhi ceva sese ca icchitabbo assāti saṅghādisesoti.

Sāvatthiyaṃ seyyasakaṃ ārabba upakkamitvā asucimocanavatthusmiṃ paññattaṃ, “aññatra supinantā”ti ayamettha anupaññatti, asādhāraṇapaññatti, anāṇattikaṃ. Sace pana parena attano aṅgajāte upakkamaṃ kāretvā mocāpeti, āpajjatiyeva. Cetetvā antamaso ākāse kaṭikampanenapi nimitte upakkamantassa sace na muccati, thullaccayaṃ. Sace pana antamaso yaṃ ekā khuddakamakakkhikā piveyya, tattakampi ṭhānato muccati, dakasotaṃ anotiṇṇepi saṅghādiseso. Ṭhānato pana cutaṃ avassameva dakasotaṃ otarati, tasmā “dakasotaṃ otiṇṇamatte bahi nikkhante vā anikkhante vā saṅghādiseso”ti atṭhakathāsu vuttaṃ. Anupakkamantassa ca, amocanādhīpāyassa ca, supinaṃ passantassa ca, ummattakādīnañca muttepi anāpatti. Sīlavipatti, cetanā, upakkamo, muccananti imānettha tīṇi aṅgāni. Samuṭṭhānādīni paṭhamapārājike vuttasadisānevāti.

Sukkavissatṭhisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Kāyasaṃsaggasikkhāpadavaṇṇanā

Dutiye otiṇṇoti yakkhādīhi viya sattā anto uppajjantena rāgena vā otiṇṇo, kūpādīni viya sattā asamapekkhitvā rajjanīye ṭhāne rajjanto sayamaṃ vā rāgaṃ otiṇṇo, kāyasaṃsaggarāgasamaṅgissetaṃ adhivacanāṃ. Vipariṇatena cittenāti parisuddhabhavaṅgasantatisaṅkhātaṃ pakatiṃ vijahitvā aññathā pavattena, virūpaṃ vā pariṇatena yathā parivattamānaṃ virūpaṃ hoti, evaṃ vuttarāgavasena parivattetvā ṭhiteṇa cittenāti attho. Mātugāmena saddhinti tadahujātāyapi

jīvamānakamanussitthiyā saddhiṃ. Kāyasamṣaggaṃ samāpajjeyyāti
 hatthaggaṇādikāyasaṃpayogaṃ kāyamiṣṣibhāvaṃ samāpajjeyya. Hatthaggaṇaṃ
 vātiādi paṇassa vitthārena atthadassanaṃ. Tattha hattho nāma kapparato paṭṭhāya
 yāva agganakhā. Veṇī nāma vinandhitvā vā avinandhitvā vā suddhakeseḥi vā
 nīlādivaṇṇasuttakusumakahāpaṇamālāsuvāṇṇacīrakamuttāvalīdīsu aññataramiṣsehi
 vā katakesakalāpassetaṃ adhivacanaṃ. Veṇiggahaṇena cettha kesāpi gahitāyeva
 saddhiṃ lomēhi. Iti vuttalakkaṇassa hatthassa gahaṇaṃ hatthaggaṇo, veṇiyā
 gahaṇaṃ veṇiggāho. Avasesassa sarīrassa parāmasanaṃ aññatarassa vā
 aññatarassa vā aṅgassa parāmasanaṃ nāma. Yo taṃ hatthaggaṇaṃ vā veṇiggāhaṃ
 vā aññatarassa vā aññatarassa vā aṅgassa parāmasanaṃ samāpajjeyya, tassa
 saṅghādiseso nāma āpattinikāyo hotīti.

Sāvattiyaṃ udāyittheraṃ ārabba kāyasamṣaggasamāpajjanavattusmiṃ
 paññattaṃ, asādhāraṇapaññatti, anāṇattikaṃ, itthiyā itthisaññino antamaso lomēna
 lomāṃ phusantassāpi, itthiyā vā phusiyamānassa sevanādhippāyena vāyamitvā
 phassaṃ paṭijānantassa saṅghādiseso. Ekena pana hatthēna gahetvā dutiyēna
 hatthēna divasampi tattha tattha phusantassa ekāva āpatti, aggahetvā phusanto
 pana sace sīsato yāva pādā, tāva kāyato hatthaṃ amocento yeva phusati, ekāva
 āpatti, pañcannaṃ aṅgulīnaṃ ekato gahaṇepi ekāyeva. Sace pana nānitthīnaṃ
 pañcaṅguliyo ekato gaṇhāti, pañca āpattiyo. Itthiyā vematikassa,
 paṇḍakapurisatiracchānagatasaññissa ca thullaccayaṃ, tathā kāyena
 kāyappaṭibaddhena, amanussitthipaṇḍakehi ca saddhiṃ kāyasamṣaggepi.
 Manussitthiyā pana kāyappaṭibaddhena kāyappaṭibaddhādīsu,
 purisakāyaphusaṇādīsu ca dukkaṭaṃ. Itthiyā phusiyamānassa sevanādhippāyassāpi
 kāyena avāyamitvā phassaṃ paṭijānantassa, mokkhādhippāyena itthiṃ phusantassa,
 asaṅcicca, assatiyā, ajānantassa, asādiyantassa, ummattakādīnaṃ anāpatti.
 Sīlavipatti, manussitthī, itthisaññitā, kāyasamṣaggarāgo, tena rāgena vāyāmo,
 hatthaggaṇādisamāpajjananti imānettha pañca aṅgāni. Samuṭṭhānādīni
 paṭhamapārājike vuttasādisānevāti.

Kāyasamṣaggasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Duṭṭhullavācāsikkhāpadavaṇṇanā

Tatiye otiṇṇatā ca vipariṇatacittatā ca duṭṭhullavācassādarāgavasena veditabbā.
 Mātugāmanti duṭṭhullāduṭṭhullasaṃlakkaṇasamatthaṃ manussitthiṃ.
 Duṭṭhullāhivācāhīti vaccamaggapassāvamaggemethunadhammappaṭisaṃyuttāhi
 vācāhi. Obhāseyyāti avabhāseyya,
 vaṇṇāvaṇṇayācanaāyācanapucchanapaṭipucchanaācikkhaṇānusāsanaakkosānavasen
 a nānappakāraṃ asaddhammavacanaṃ vadeyya. Yathā tanti ettha nti nipātamattaṃ,
 yathā yuvā yuvatinti attho. Etena obhāsane nirāsaṅkabhāvaṃ dasseti.
 Methunupasaṃhitāhītiidaṃ duṭṭhullavācāya sikkhāpattalakkaṇadassanaṃ.
 Saṅghādisesoti dvinnāṃ maggānaṃ vasena vaṇṇāvaṇṇehi vā methunayācanādīhi vā
 “sikharaṇīsi, saṃbhinnāsi, ubhatobyañjanakāsī”ti imesu tīsu aññatarena
 akkosavacanena vā mātugāmaṃ obhāsantassa saṅghādiseso nāma āpattinikāyo
 hotīti.

Sāvattiyaṃ udāyittheraṃ ārabba duṭṭhullavācāhi obhāsanavattusmiṃ paññattaṃ,
 asādhāraṇapaññatti, anāṇattikaṃ, itthiyā itthisaññino antamaso hatthamuddāyapi
 vuttanayena obhāsantassa sace sā tamattaṃ tasmiṃyeva khaṇe jānāti,

saṅghādiseso. Paṇḍake thullaccayaṃ. Tasmimyeva itthisaññino dukkaṭaṃ. Punappunaṃ obhāsantassa, sambahulā ca itthiyo ekavācāya obhāsantassa vācāṇaṇāya ceva itthigaṇaṇāya ca āpattiyo. Sace yaṃ itthiṃ obhāsati, sā na jānāti, thullaccayaṃ. Adhakkhakaṃ ubbhajāṇumaṇḍalaṃ ādissa vaṇṇādibhaṇanepi thullaccayaṃ. Paṇḍake dukkaṭaṃ, ubbhakkhakaṃ adhojāṇumaṇḍalaṃ kāyappaṭibaddhañca ādissa vaṇṇādibhaṇane sabbattha dukkaṭaṃ. Atthadhammaanūsāsanipurekkhārānaṃ ummattakādīnañca anāpatti. Sīlavipatti, manussitthī, itthisaññitā, duṭṭhullavācassādarāgo, tena rāgena obhāsanaṃ, taṅkhaṇavijānananti imānettha pañca aṅgāni. Adinnādānasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ, vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dvivedananti.

Duṭṭhullavācāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Attakāmasikkhāpadavaṇṇanā

Catutthe otiṇṇatā ca vipariṇatacittatā ca attakāmapāricariyāvasena veditabbā. Mātugāmassa santiketi duṭṭhullobhāsane vuttappakārāya itthiyā samīpe. Attakāmapāricariyāyāti methunadhammasaṅkhātena kāmena pāricariyā kāmapāricariyā, attano atthāya kāmapāricariyā attakāmapāricariyā, attanā vā kāmitā icchitāti attakāmā, sayāṃ methunarāgavasena patthitāti attho, attakāmā ca sā pāricariyā cāti attakāmapāricariyā, tassā attakāmapāricariyāya. Vaṇṇaṃ bhāseyyāti guṇaṃ ānisaṃsaṃ pakāseyya. Etadaggantiādi tassā attakāmapāricariyāya vaṇṇabhāsanākāranidassanaṃ. Tatrāyaṃ padasambandhavaseneva saṅkhepattho - yā mādisaṃ pāṇātipātādīhi virahitattā sīlavantaṃ methunadhammā virahitattā brahmacāriṃ tadubhayenāpi kalyāṇadhammaṃ etena dhammena paricareyya abhirameyya, tassā evaṃ mādisaṃ paricarantiyā yā ayaṃ pāricariyā nāma, etadaggaṃ pāricariyānanti. Methunupasaṃhitena saṅghādisesoti evaṃ attakāmapāricariyāya vaṇṇaṃ bhāsanto ca “arahasi tvaṃ mayhaṃ methunadhammaṃ dātu”ntiadinā methunappaṭisaṃyutteneva vacanena yo bhāseyya, tassa saṅghādiseso.

Sāvattiyaṃ udāyittheraṃ ārabba attakāmapāricariyāya vaṇṇabhāsanavatthusmiṃ paññattaṃ, asādhāraṇapaññatti, anāṇattikaṃ, itthiyā itthisaññino antamaso hatthamuddāyapi vuttanayeneva attakāmapāricariyāya vaṇṇaṃ bhāsantassa sace sā tamatthaṃ tasmimyeva khaṇe jānāti, saṅghādiseso. No ce jānāti, thullaccayaṃ. Paṇḍake paṇḍakasaññinopi thullaccayaṃ. Tasmimyeva itthisaññino dukkaṭaṃ. Cīvarādīhi vatthukāmehi pāricariyāya vaṇṇaṃ bhāsantassa ummattakādīnañca anāpatti. Sīlavipatti, manussitthī, itthisaññitā, attakāmapāricariyāya rāgo, tena rāgena vaṇṇabhaṇanaṃ, taṅkhaṇavijānananti imānettha pañca aṅgāni. Samuṭṭhānādīni duṭṭhullobhāsane vuttasadisānevāti.

Attakāmasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Sañcarittasikkhāpadavaṇṇanā

Pañcame sañcarittanti itthipurisānaṃ antare saṃcaraṇabhāvaṃ. Samāpajjeyyāti sammā paṭiggaṇhanavīmaṃsanapaccāharaṇāni karonto āpajjeyya. Itthiyā vātiādi samāpajjanākāradassanaṃ. Tattha itthiyā vā purisamatinti purisena vā tassa mātāpitādīhi vā pesito purisassa matiṃ adhippāyaṃ itthiyā āroceyyāti attho. Purisassa vā itthimatinti itthiyā vā tassā mātāpitādīhi vā pesito itthiyā matiṃ

adhippāyaṃ purisassa āroceyyāti attho. Jāyattane vā jārattane vāti jāyabhāve vā jārabhāve vā. Purisassa hi matiṃ itthiyā ārocento jāyattane āroceti, itthiyā matiṃ purisassa ārocento jārattane āroceti. Apica purisasseva matiṃ itthiyā ārocento jāyattane vā āroceti nibaddhabhāriyabhāve, jārattane vā micchācārabhāve, tenevassa padabhājane “jāyattane vāti jāyā bhavissasi, jārattane vāti jārī bhavissasi”ti vuttaṃ. Eteneva upāyena itthiyā matiṃ purisassa ārocanepi “pati bhavissasi, jāro bhavissasi”ti vattabbatā veditabbā. Antamaso taṅkhaṇikāyapīti sabbantimena paricchadena yā ayaṃ taṅkhaṇe muhuttamatte saṃvasitabbato “taṅkhaṇikā”ti vuccati, muhuttikāti attho. Tassāpi “muhuttikā bhavissasi”ti evaṃ purisassa matiṃ ārocentassa saṅghādiseso, eteneva upāyena “muhuttiko bhavissasi”ti evaṃ purisassa itthimatiṃ ārocentopi saṅghādisesaṃ āpajjati veditabbo.

Sāvatthiyaṃ udāyittheraṃ ārabba sañcarittasamāpajjanavattusmiṃ paññattaṃ, “antamaso taṅkhaṇikāyapī”ti ayamettha anupaññatti, sādharmaṇapaññatti, “paṭiggaṇhāti, vīmaṃsati, antevāsiṃ paccāharāpetī”tiiminā nayena sāṇattikaṃ, aññatra nālaṃvacanīyāya yāya kāyaci itthiyā antamaso mātuyāpi purisamatiṃ ārocento “hohi kira bhariyā dhanakkītā”ti vattukāmo sacepi chandavāsiniādīsu aññatarākārena ārocetvā tāya “sādhū”ti sampāṭicchitepi asampāṭicchitepi puna āgantvā yena pahito, tassa taṃ pavattiṃ āroceti, saṅghādisesaṃ āpajjati. Sā pana tassa bhariyā hotu vā, mā vā, akāraṇametam. Sacepi yassā santikaṃ pesito, taṃ adisvā aññatarassa avassārocanakassa “ārocehi”ti vatvā paccāharati, āpajjatiyeva. “Māturakkhitaṃ brūhī”ti pesitassa pana gantvā aññaṃ piturakkhitādīsu aññataraṃ vadantassa visaṅketam hoti, purisassa vā itthiyā vā vacanaṃ “sādhū”ti kāyena vā vācāya vā ubhayena vā paṭiggaṇhitvā tassā itthiyā vā purisassa vā ārocetvā vā ārocāpetvā vā puna yena pesito, tassa taṃ pavattiṃ sayaṃ ārocentassa vā aññena ārocāpentassa vā saṅghādiseso. Ettāvatā hi “paṭiggaṇhāti, vīmaṃsati, paccāharati”tiidaṃ aṅgattayaṃ sampāditameva hoti, ito pana yehi kehici dvīhi aṅgehi, paṇḍake ca aṅgattayenāpi thullaccayaṃ. Ekena dukkaṭaṃ. Saṅghassa vā cetiyassa vā gilānassa vā kiccena gacchantassa, ummattakādīnaṃ anāpatti.

Sīlavipatti, yesu sañcarittaṃ samāpajjati, tesam manussajātikatā, na nālaṃvacanīyatā,

Paṭiggaṇhanavīmaṃsanapaccāharaṇānīti imānettha pañca aṅgāni. Chasamuṭṭhānaṃ, paṇṇattiṃ vā alaṃvacanīyabhāvaṃ vā ajānantassa kāyavikārena sāsaṇaṃ gahetvā tatheva vīmaṃsitvā tatheva paccāharantassa kāyato samuṭṭhāti. “Itthannāmā āgamissati, tassā cittaṃ jāneyyāthā”ti kenaci vutte “sādhū”ti sampāṭicchitvā taṃ āgataṃ vatvā puna tasmīṃ purise āgate ārocentassa kāyena kiñci akatattā vācato samuṭṭhāti. Vācāya “sādhū”ti sāsaṇaṃ gahetvā aññena karaṇīyena tassā gharaṃ gantvā aññattha vā gamanakāle taṃ disvā vacībhedenā vīmaṃsitvā punapi aññeneva kāraṇena tato apakkamma kadācideva taṃ purisaṃ disvā ārocentassāpi vācato samuṭṭhāti. Paṇṇattiṃ ajānantassa pana khīṇāsavassāpi pituvacanena gantvā alaṃvacanīyaṃ mātarampi “ehi me pitaraṃ upaṭṭhāhi”ti vatvā paccāharantassa kāyavācato samuṭṭhāti. Imāni tīṇi acittakasamuṭṭhānāni. Tadubhayaṃ pana jānitvā eteheva tīhi nayehi samāpajjantassa tāneva tīhi tadubhayaajānanacittena sacittakāni honti, kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ, vacīkammaṃ, kusalādivasena cettha tīhi cittāni, sukhādivasena tisso vedanāti.

Sañcarittasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Kuṭikārasikkhāpadavaṇṇanā

Chaṭṭhe saññācīkāya panāti ettha saññācīkā nāma sayamaṃ pavattitayācanā vuccati, tasmā saññācīkāyāti attano yācanāyāti vuttaṃ hoti, sayamaṃ yācītakehi upakaraṇehīti attho. Ettha ca yaṃkiñci parapariggahitakaṃ mūlacchedavasena yācituṃ na vaṭṭati, tāvakālikamaṃ pana vaṭṭati. Sahāyatthāya kammakaraṇatthāya “purisamaṃ dethā”ti vattuṃ vaṭṭati, purisattakarampi yācituṃ vaṭṭati, purisattakaro nāma vaḍḍhakiādinaṃ purisena kātabbamaṃ hatthakammaṃ. Taṃ “purisattakaram dehī”ti vā “hatthakammaṃ dehī”ti vā vatvā yācituṃ vaṭṭati. Hatthakammaṃ nāma kiñci vatthu na hoti, tasmā “kiṃ, bhante, āgatatthā”ti pucchite vā apucchite vā yācituṃ vaṭṭati, viññātipaccayā doso natthi, migaluddakādayo pana sakakammaṃ na yācītabbā. Kuṭinti ullittādīsu aññataram. Tattha ullittā nāma ṭhapetvā thambhatulāpiṭṭhasaṅghātavātapānadhūmacchiddādibhedamaṃ alepokāsaṃ avasese lepokāse kuṭṭhehi saddhiṃ ghaṭetvā chadanassa anto sudhāya vā mattikāya vā littā. Avalittā nāma tatheva vuttanayeneva chadanassa bahi littā. Ullittāvalittā nāma tatheva chadanassa anto ca bahi ca littā. Kārayamānenāti sayamaṃ vā karontena, āṇattiyā vā kārapentena. Asāmikanti kāretā dāyakena virahitaṃ. Attuddesanti “mayhamaṃ vāsāgāramaṃ esā”ti evamaṃ attā uddeso etissāti attuddesā, taṃ attuddesamaṃ. Pamāṇikā kāretabbāti pamāṇayuttā kāretabbā. Tatridamaṃ pamāṇanti tassā kuṭiyā idamaṃ pamāṇamaṃ. Dīghasoti dīghato. Dvādasa vidatthiyo sugatavidatthiyāti ettha sugatavidatthi nāma idāni majjhimassa purisassa tisso vidatthiyo, vaḍḍhakihatthena diyaḍḍho hattho hoti. Minantena pana kuṭiyā bahikuṭṭe paṭhamamaṃ dinnaṃ mahāmattikapariyantaṃ aggahetvā thusapiṇḍapariyantaṃ dvādasa vidatthiyo minetabbā, sace thusapiṇḍakena anattiko hoti, mahāmattikalepeneva niṭṭhāpeti, sveva paricchedo. Tiriyanti vitthārato. Sattantarāti kuṭṭassa bahiantamaṃ aggahetvā abbhantarimena antena satta sugatavidatthiyo pamāṇanti vuttaṃ hoti. Ettha ca kesaggamattampi dīghato hāpetvā tiriyamaṃ, tiriyato vā hāpetvā dīghamaṃ vaḍḍhetuṃ na vaṭṭati, ko pana vādo ubhatovaḍḍhane. Yā pana dīghato saṭṭhihatthāpi hoti, tiriyato tihatthā vā ūnakacatuhatthā vā, yattha pamāṇayutto mañco ito cito ca na parivaṭṭati, pacchimakoṭiyā catuhatthavitthārā na hoti, ayaṃ kuṭisaṅkhyamaṃ na gacchati, tasmā vaṭṭati. Bhikkhū abhinetabbā vatthudesanāyāti yasmaṃ padese kuṭiṃ kāretukāmo hoti, taṃ sodhetvā padabhājane vuttanayena saṅghamaṃ tikkhattuṃ yācivā sabbe vā saṅghapariyāpannā saṅghena vā sammatā dve tayo bhikkhū tattha vatthudesanatthāya netabbā. Tehi bhikkhūhi vatthu desetabbaṃ anārambhaṃ saparikkamananti tehi bhikkhūhi kipillikādīnaṃ āsayādīhi terasahi, pubbaṇṇāparaṇṇanissitādīhi soḷasahi upaddavehi virahitattā anārambhaṃ, dvīhi vā catūhi vā balibaddhehi yuttena sakaṭena ekaṃ cakkamaṃ nibbodakapatanatthāne ekaṃ bahi katvā āvijjhītuṃ sakkuṇeyyatāya saparikkamananti sallakkhetvā sace saṅghapahonakā honti, tattheva, no ce, saṅghamajjhaṃ gantvā tena bhikkhunā yācītehi ñattidutiyena kammena vatthu desetabbaṃ. Sārambhe cetiādi paṭipakkhanayena veditabbaṃ.

Āḷaviyamaṃ āḷavike bhikkhū ārabba saññācīkāya kuṭikaraṇavatthusmiṃ paññattaṃ, asādhāraṇapaññatti, sāṇattikaṃ, “adesitavatthukaṃ pamāṇātikkantaṃ kuṭiṃ kāressāmī”ti upakaraṇatthamaṃ araññaṃ gamanato paṭṭhāya sabbapayogesu dukkaṭamaṃ, “idāni dvīhi piṇḍehi niṭṭhānaṃ gamissatī”ti tesu paṭhamapiṇḍadāne thullaccayamaṃ, dutiyadānena lepe ghaṭīte sace adesitavatthukā eva vā pamāṇātikkantā eva vā hoti, eko saṅghādiseso, dve ca dukkaṭāni. Ubhayavippannā, dve saṅghādisesā, dve ca dukkaṭāni. Sace pana dvārabandhaṃ vā vātapānaṃ vā

aṭṭhapetvāva mattikāya limpāti, ṭhapite ca tasmim lepo na ghaṭiyati, rakkhati tāva. Puna limpantassa pana ghaṭitamatte saṅghādiseso. Sace taṃ ṭhapiyamānaṃ paṭhamadinnalepena saddhim nirantrameva hutvā tiṭṭhati, paṭhamameva saṅghādiseso. Kevalaṃ sārāmbhāya dukkaṭaṃ, tathā aparikkamanāya. Vipparakataṃ kuṭim aññaṃ dadato ca, bhūmim samaṃ katvā bhindantassa ca, leṇaguhaṭṭinakuṭipaññacchadanagehesu aññataraṃ kārentassa, kuṭimpi aññaṃ vāsathāya, vāsāgāraṃ ṭhapetvā uposathāgārādīsu aññataratthāya kārentassa ca ummattakādīnañca anāpatti. Sīlavipatti, ullittādīnaṃ aññataratā, heṭṭhimapaṃāsambhavo, adesitavatthukatā, paṃāṇāṭikkantatā, attuddesikatā, vāsāgārātā, lepaḥaṭṭanāti imānettha cha vā satta vā aṅgāni. Chasamuṭṭhānaṃ, kiriyāñca, kiriyākiriyāñca. Idāñhi vatthum desāpetvā paṃāṇāṭikkantaṃ vā karoto kiriyato samuṭṭhāti, adesāpetvā karoto kiriyākiriyato samuṭṭhāti. Sesamettha sañcaritte vuttasadisamevāti.

Kuṭikārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Vihāra-kārasikkhāpadavaṇṇanā

Sattame mahallakanti sasāmikabhāvena saññācitakuṭito mahantabhāvo etassa atthi mahallako, yasmā vā vatthum desāpetvā paṃāṇāṭikkamenāpi kātuṃ vaṭṭati, tasmā paṃāṇamahantatāyapi mahallako, taṃ mahallakaṃ. Yasmā paṇassa taṃ paṃāṇamahantattaṃ sasāmikattāva labbhati, tasmā tadatthadassanattaṃ “mahallako nāma vihāro sasāmiko vuccatī”ti evamassa padabhājane vuttaṃ. Sesaṃ sabbhaṃ kuṭikārasikkhāpade vuttasadiṣaṃ, sasāmikabhāvamattameva hi viseso.

Kosambiyaṃ channattheraṃ ārabha cetiyarukkhaṃ chedāpanavatthusmim paññatabhāvo, akiriyamattato samuṭṭhānabhāvo, ekasaṅghādisesatā ca ettha viseso.

Vihāra-kārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Duṭṭhadosa-sikkhāpadavaṇṇanā

Aṭṭhame duṭṭho doso dūṣito ceva dūṣako ca. Uppanne hi dose puggalo tena dosena dūṣito hoti, pakatibhāvaṃ jahāpito, tasmā “duṭṭho”ti vuccati. Parañca dūseti vināseti, tasmā “doso”ti vuccati. Iti “duṭṭho doso”ti ekassevetam puggalassa ākāraṇānattena nidassanaṃ. Appatitoti nappatito, pītisukhādīhi vivajjito, na abhisatoti attho.

Amūlakenāti yaṃ codakena cuditaṃhi puggale aditṭhaṃ assutaṃ aparisaṅkitaṃ, idaṃ etesaṃ dassanasavanaparisaṅkāsaṅkhātānaṃ mūlānaṃ abhāvato amūlakaṃ nāma. Taṃ pana so āpanno vā hotu, anāpanno vā, etaṃ idha appamāṇaṃ. Ettha ca aditṭhaṃ nāma attano pasādacakkhunā vā dibbacakkhunā vā aditṭhaṃ, assutaṃ nāma tatheva kenaci vuccamānaṃ na sutam, aparisaṅkitaṃ nāma attano vā parassa vā diṭṭhasutamutavasena cetasaṃ aparisaṅkitaṃ, iti evarūpena amūlakena.

Pārājikenāti bhikkhuno anurūpesu ekūnavīsatiyā aññatarena, padabhājane pana pārājikkuddese āgatāneva gahetvā “catunnaṃ aññatarenā”ti vuttaṃ.

Anuddhamseyyāti dhamseyya viddhamseyya padhamseyya abhibhaveyya. Taṃ pana anuddhamsaṃ yasmā attanā codentopi parena codāpentopi karoti, tasmāssa padabhājane “codeti vā codāpeti vā”ti vuttaṃ. Tattha vatthusandassanā āpattisandassanā saṃvāsappaṭikkhepo sāmīcippaṭikkhepoti saṅkhepato catasso codanā. Tāsu vatthusandassanā nāma “tvam methunaṃ dhammaṃ paṭisevī”tiadinā nayena pavattā. Āpattisandassanā nāma “tvam methunadhammāpattim

āpanno''tiādīnā nayena pavattā. Saṃvāsappaṭikkhepo nāma ''natthi tayā saddhiṃ uposatho vā pavāraṇā vā saṅghakammaṃ vā''ti evaṃ pavatto. Ettāvatā pana sīsaṃ na eti, ''assamaṇosī''tiādīhi vacanehi saddhiṃ ghaṭṭiteyeva sīsaṃ eti.

Sāmīcippaṭikkhepo nāma

abhivādanapaccuṭṭhānaañjalikammasāmīcikammabījanikammādīnaṃ akaraṇaṃ, taṃ paṭipātiyā vandanādīni karoto ekassa akatvā sesānaṃ karaṇakāle veditabbaṃ. Ettāvatā ca codanā nāma hoti, āpatti pana sīsaṃ na eti. ''Kasmā mama vandanādīni na karosī''ti pucchite pana ''assamaṇosī''tiādivacanehi saddhiṃ ghaṭṭiteyeva sīsaṃ eti, tasmā yo bhikkhu bhikkhuṃ samīpe ṭhatvā ''tvaṃ methunaṃ dhammaṃ paṭisevī''ti vā ''assamaṇosī''ti vā ādīhi vacanehi hatthamuddāya eva vā etamatthaṃ dīpento sayaṃ vā codeti, gahaṭṭhapabbajitesu vā aññatarena codāpeti, ayaṃ anuddhamseti nāma. Appeva nāma naṃ imamahā brahmacariyā cāveyyanti api eva nāma naṃ puggalaṃ imamahā seṭṭhacariyā apaneyyaṃ. ''Sādhu vatassa sacāhaṃ imaṃ puggalaṃ imamahā brahmacariyā cāveyya''nti iminā adhippāyena anuddhamseyyāti vuttaṃ hoti. Etena ekaṃ cāvanādhippāyaṃ gahetvā avasesā akkosādhippāyo kammādhippāyo vuṭṭhānādhippāyo uposathaṭṭhapanādhippāyo pavāraṇaṭṭhapanādhippāyo anuvijjanādhippāyo dhammakathādhippāyoti satta adhippāyā paṭikkhittā honti. Tato aparena samayenāti yasmiṃ samaye anuddhamsito hoti, tato aññasmiṃ samaye. Samanuggāhīyamāno vāti anuvijjakena kiṃ te diṭṭhantiādīnā nayena anuvijjiyamāno upaparikkhiyamāno. Asamanuggāhīyamāno vāti diṭṭhādīsu kenaci vatthunāvā anuvijjakādīsu yena kenaci puggalena vā avuccamāno. Imesaṃ pana padānaṃ parato ''bhikkhu ca dosaṃ paṭiṭṭhātī''ti iminā sambandho. Idañhi vuttaṃ hoti - evaṃ samanuggāhīyamāno vā asamanuggāhīyamāno vā bhikkhu ca dosaṃ paṭiṭṭhātī paṭicca tiṭṭhati paṭijānāti, saṅghādisesoti. Idañca amūlakabhāvassa pākaṭakāladassanattamaṃ vuttaṃ. Āpattiṃ pana anuddhamsitakkhaṇeyeva āpajjati. Amūlakañceva taṃ adhikaraṇaṃ hotīti ettha pana diṭṭhamūlādīnaṃ abhāvena amūlakaṃ, samathehi adhikaraṇīyabhāvena adhikaraṇaṃ. Yañhi adhikicca ārabba paṭicca sandhāya samathā pavattanti, taṃ adhikaraṇaṃ. Idha pana pārājikasaṅkhātamaṃ āpattādhikaraṇameva adhippetamaṃ. Yadi hi taṃ adhikaraṇaṃ diṭṭhādīhi mūlehi amūlakañceva hoti, ayaṃ codetuṃ āgato bhikkhu ca dosaṃ paṭiṭṭhātī paṭicca tiṭṭhati, ''tucchakaṃ mayā bhaṇita''ntiādīni vadanto paṭijānāti, tassa bhikkhuno anuddhamsitakkhaṇeyeva saṅghādisesoti, ayaṃ sikkhāpadassa padānukkamena attho.

Rājagahe mettiyabhūmajake bhikkhū ārabba amūlakena pārājikena anuddhamsanavattusmiṃ paññattaṃ, sādharmaṇapaññatti, sāṇattikaṃ, katūpasampadaṃ suddhaṃ vā asuddhaṃ vā puggalaṃ yena pārājikena codeti, taṃ ''ayaṃ anajjhāpanno''ti ñatvā cāvanādhippāyena ''karotu me āyasmā okāsaṃ, ahaṃ taṃ vattukāmo''ti evaṃ okāsaṃ akāretvā codentassa sace so taṅkhaṇeyeva jānāti ''maṃ codetī''ti, vācāya vācāya saṅghādiseso ceva dukkaṭaṇca. Okāsaṃ kāretvā codentassa saṅghādisesoyeva. Hatthamuddāya sammukhā codentassāpi eseva nayo. Parammukhā codentassa pana sīsaṃ na eti. Attanā samīpe ṭhatvā aññaṃ bhikkhuṃ āṇāpeti, so tassa vacanena taṃ codeti, codāpakasseva vuttanayena āpattiyo. Atha sopi ''mayā diṭṭhaṃ sutamaṃ atthī''ti codeti, dvinnampi jānānaṃ tatheva āpattiyo. Akkosādhippāyena pana okāsaṃ akāretvā vadantassa vuttanayeneva pācittiyañceva dukkaṭaṇca. Okāsaṃ kāretvā vadantassa pācittiyameva. Kammādhippāyena asammukhā sattavidhampi kammaṃ karontassa dukkaṭameva. Vuṭṭhānādhippāyena ''tvaṃ itthannāmaṃ āpattiṃ āpanno, taṃ paṭikarohī''ti vadantassa, uposathaṃ vā

pavāraṇaṃ vā ṭhapentassa ca okāsakammaṃ natthi, ṭhapanakkhettaṃ pana jānitabbaṃ, anuvijjakassāpi osaṭṭe vatthusmiṃ “atthetaṃ tavā”ti anuvijjanādhippāyena vadantassa okāsakammaṃ natthi, dhammakathikassāpi “yo idaṇca idaṇca karoti, ayaṃ assamaṇo”tiādinaṃ nayena anodisaṃ dhammaṃ kathentassa okāsakammaṃ natthi. Sace pana odissa niyamevā “asuko ca asuko ca assamaṇo anupāsako”ti katheti, āsanato oruḃha āpattiṃ desetvā gantabbaṃ. Ummattakādīnaṃ anāpatti, sīlavipatti, yaṃ codeti vā codāpeti vā, tassa “upasampanno”ti saṅkhyupagamaṇaṃ, tasmīṃ suddhasaññitā, yena pārājikena codeti, tassa diṭṭhādivasena amūlakatā, cāvanādhippāyena sammukhācodanā, tassa taṅkhaṇavijānananti imānettha pañca aṅgāni. Samuṭṭhānādīni adinnādānasadisāni. Vedanā panettha dukkhāyevāti.

Duṭṭhadosaikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Aññabhāgiyasikkhāpadavaṇṇanā

Navame aññabhāgiyassātiādīsu aññabhāgassa idaṃ, aññabhāgo vā assa atthīti aññabhāgiyaṃ. Adhikaraṇanti ādhāro veditabbo, vatthu adhiṭṭhānanti vuttaṃ hoti. Yo hi so aṭṭhuppattiyaṃ “dabbo mallaputto nāma”ti chagalako vutto. So yvāyaṃ āyasmato dabbassa mallaputtassa bhāgo koṭṭhāso pakkho manussajāti ceva bhikkhubhāvo ca, tato aññassa bhāgassa koṭṭhāsassa pakkhassa hoti tiracchānajātiyā ceva chagalakabhāvassa ca, so vā aññabhāgo assa atthi, tasmā aññabhāgiyasaṅkhyāṃ labhati. Yasmā ca tesāṃ “imaṃ mayaṃ dabbāṃ mallaputtaṃ nāma karomā”ti vadantānaṃ tassa nāmakaraṇasaññāya ādhāro vatthu adhiṭṭhānaṃ, tasmā “adhikaraṇa”nti veditabbo. Tañhi sandhāya “saccaṃ kira tumhe, bhikkhave, dabbāṃ mallaputtaṃ aññabhāgiyassa adhikaraṇassā”tiādī vuttaṃ. Na vivādādhikaraṇādīsu aññataraṃ, kasmā? Asambhavato. Na hi mettiyabhūmajakā catunnaṃ adhikaraṇānaṃ kassaci aññabhāgiyassa adhikaraṇassa kiñcidesaṃ lesamattaṃ uppādiyimsu, na ca catunnaṃ adhikaraṇānaṃ leso nāma atthi. Jātilēsādayo hi puggalānaṃyeva lesā vuttā, na vivādādhikaraṇādīnaṃ. Tañca “dabbo mallaputto”ti nāmaṃ tassa aññabhāgiyādhikaraṇabhāve ṭhitassa chagalakassa koci deso hoti therāṃ pārājikena dhammena anuddhamsetuṃ lesamatto, ettha ca dissati apadissati “assa aya”nti voharīyatīti deso, jātiādīsu aññatarakoṭṭhāsassetāṃ adhivacanaṃ. Aññampi vatthuṃ lissati silissati vohāramatteneva īsaṃ allīyatīti leso, jātiādīnaṃyeva aññatarakoṭṭhāsassetāṃ adhivacanaṃ. Padabhājane pana yassa aññabhāgiyassa adhikaraṇassa kiñcidesaṃ lesamattaṃ upādāya pārājikena dhammena anuddhamseyya, taṃ yasmā aṭṭhuppattivaseneva āvibhūtaṃ, tasmā taṃ avibhajitvā yāni “adhikaraṇa”nti vacanasāmaññato atthuddhārasena pavattāni cattāri adhikaraṇāni, tesāṃ aññabhāgiyatā ca tabbhāgiyatā ca yasmā apākaṭā, jānitabbā ca vinayadharehi, tasmā tañca avasāne āpattaññabhāgiyena codanaṃ āvikātuṃ “aññabhāgiyassa adhikaraṇassāti āpattaññabhāgiyaṃ vā hoti adhikaraṇaññabhāgiyaṃ vā”tiādī vuttaṃ, sesā vinicchayakathā aṭṭhame vuttasadisāyeva. Ayaṃ pana viseso - idaṃ aññabhāgiyassa adhikaraṇassa kiñcidesaṃ lesamattaṃ upādāya pārājikena dhammena anuddhamsanavattusmiṃ paññattaṃ, idha ca āpattaññabhāgiyacodanāya tathāsaññinopi anāpatti. Aṅgesu ca aññabhāgiyassa adhikaraṇassa kiñcidesaṃ lesamattaṃ upādiyanatā adhikāti.

Aññabhāgiyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Saṅghabhedasikkhāpadavaṇṇanā

Dasame samaggassa saṅghassāti sahitassa bhikkhusaṅghassa, cittaena ca sarīrena ca aviyuttassāti attho. Tenevassa padabhājane “samaggo nāma saṅgho samānasamvāsako samānasīmāyaṃ ṭhito”ti vuttaṃ. Samānasamvāsako hi samacittatāya cittaena aviyutto hoti, samānasīmāyaṃ ṭhito kāyasāmaggidānato sarīrena aviyutto. Bhedāya parakkameyyāti “kathaṃ nāmāyaṃ bhijjeyyā”ti bhedanatthāya vāyāmeyya. Bhedanasamvattanikaṃ vā adhikaraṇanti bhedanassa saṅghabhedassa atthāya samvattanikaṃ kāraṇaṃ. Imasmiñhi okāse “kāmahetu kāmānidānaṃ kāmādhikaraṇa”nti ādīsu viya kāraṇaṃ “adhikaraṇa”nti adhippettaṃ. Taṃ bhedakaravatthuvasena atthārasavidhaṃ. Samādāyāti gahetvā. Paggayha tiṭṭheyyāti taṃ saṅghabhedassa atthāya samvattanikaṃ saṅghabhedanibbattisamatthaṃ kāraṇaṃ gahetvā dīpeyya ceva nappaṭinissajjeyya ca. Bhikkhūhi evamassa vacanīyoti ye taṃ paggayha tiṭṭhantaṃ sammukhā passanti, ye vā “asukasmiṃ nāma vihāre”ti suṇanti, tehi sabbantimena paricchena aḍḍhayaṃjanamattaṃ gantvāpi yvāyaṃ anantare “māyasmā”tiādivacanakkamo vutto, evamassa vacanīyo. Disvā vā sutvā vā avadantānaṃ dukkaṭaṃ. Ettha ca māiti padaṃ “parakkamī”tipadena “atthāsī”tipadena ca saddhiṃ “mā parakkami, mā atthāsī”ti yojetabbaṃ. Sametāyasmā saṅghenāti āyasmā saṅghena saddhiṃ sametu samāgacchatu, ekaladdhiko hotūti attho. Kiṃ kāraṇā? Samaggo hi saṅgho...pe... viharatīti. Tattha sammodamānoti aññamaññasampattiyaṃ suṭṭhu modamāno. Avivadamānoti “ayaṃ dhammo, nāyaṃ dhammo”ti evaṃ na vivadamāno. Eko uddeso assāti ekuddeso, ekato pavattapātimokkhuddesoti attho. Phāsu viharatīti sukhaṃ viharati. Evaṃ visumpi saṅghamajjhepi tikkhattuṃ vuccamānassa appaṭinissajjato dukkaṭaṃ. Evañca sotiādimhi samanubhāsitabboti samanubhāsanakammaṃ kātabbaṃ. Icetaṃ kusalanāti iti etaṃ paṭinissajjanaṃ kusalaṃ khemaṃ sotthibhāvo tassa bhikkhuno. No ce paṭinissajjeyya, saṅghādisesoti ettha samanubhāsanakammapariyosāne appaṭinissajjantassa saṅghādiseso. Sesam uttānapadatthameva.

Rājagahe devadattaṃ ārabba saṅghabhedāya parakkamanavattusmiṃ paññattaṃ, sādhaṇapaññatti, anāṇattikaṃ, samanubhāsanakamme kariyamāne appaṭinissajjantassa ṇattipariyosāne dukkaṭaṃ, dvīhi kammavācāhi dve thullaccayā, “yassa nakkhamati, so bhāseyyā”ti evaṃ yya-kārapattāya tatiyakammavācāya tañca dukkaṭaṃ te ca thullaccayā paṭippassambhanti, saṅghādisesoyeva tiṭṭhati. Asamanubhāsiyamānassa ca paṭinissajjantassa ca ummattakādīnañca anāpatti. Sīlavipatti, bhedāya parakkamanaṃ, dhammakammena samanubhāsaṃ, kammavācāpariyosānaṃ, appaṭinissajjananti imānettha cattāri aṅgāni. Samanubhāsanasamutthānaṃ, akiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ, vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Saṅghabhedasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

11. Bhedānuvattakasikkhāpadavaṇṇanā

Ekādasame tasseva kho panāti yo saṅghabhedāya parakkamati, tasseva. Anuvattakāti tassa diṭṭhiṃ khantiṃ ruciṃ gahaṇena anupaṭipajjanakā. Vaggaṃ asāmaggipakkhiyavacanāṃ vadantīti vaggavādakā. Yasmā pana tiṇṇaṃ uddhaṃ kammārahā na honti. Na hi saṅgho saṅghassa kammaṃ karoti, tasmā “eko vā dve vā tayo vā”ti vuttaṃ. Jānāti notī amhākaṃ chandādīni jānāti. Bhāsatīti “evaṃ karomā”ti amhehi saddhiṃ bhāsati. Amhākampetaṃ khamatīti yaṃ so karoti, etaṃ amhākampi

ruccati. Sametāyasmantānaṃ saṅghenāti āyasmantānaṃ cittam saṅghena saddhiṃ sametu samāgacchatu, ekībhāvaṃ gacchatūti vuttaṃ hoti. Sesam padatthato uttānameva. Vinicchayakathāpettha dasame vuttasadisāyeva.

Ayaṃ pana viseso - idaṃ rājagahe sambahule bhikkhū ārabha devadattassa saṅghabhedāya parakkamantassa anuvattanavattthusmiṃ paññattaṃ, aṅgesu ca yathā tattha parakkamanaṃ, evaṃ idha anuvattanaṃ daṭṭhabbanti.

Bhedānuvattakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

12. Dubbacasikkhāpadavaṇṇanā

Dvādasame dubbacajātikoti dubbacasabhāvo, vattum asakkuṇeyyoti attho. Uddesapariyāpannesūti uddese pariyāpannesu antogadhesu, “yassa siyā āpatti, so āvikareyyā”ti evaṃ saṅgahitattā anto pātimokkhasa vattamānesūti attho. Sahadhammikaṃ vuccamānoti sahadhammikenā vuccamāno, kāraṇatthe cetam upayogavacanaṃ. Pañcahi sahadhammikehi sikkhitabbattā, tesam vā santakattā “sahadhammika”nti laddhanāmena buddhapaññattena sikkhāpadena vuccamānoti attho. Viramathāyasmanto mama vacanāyāti yena vacanena maṃ vadatha, tato mama vacanato viramatha, mā maṃ taṃ vacanaṃ vadathāti vuttaṃ hoti. Vadatu saha dhammenāti sahadhammikenā sikkhāpadena, sahadhammena vā aññenapi pāsādikabhāvasaṃvattanikenā vacanena vadetu. Yadidanti vuddhikāraṇadassanatthe nipāto, tena yaṃ idaṃ aññamaññassa hitavacanaṃ, āpattito ca vuṭṭhāpanaṃ, tena aññamaññavacanena aññamaññavuṭṭhāpanena. Evaṃ saṃvaddhāhi tassa bhagavato parisāti evaṃ parisāya vuddhikāraṇaṃ dassitaṃ hoti. Sesam uttānatthameva. Vinicchayakathāpi dasame vuttasadisāyeva.

Ayaṃ pana viseso - idaṃ kosambiyaṃ channattheraṃ ārabha attānaṃ avacanīyakaraṇavattthusmiṃ paññattaṃ, aṅgesu ca yathā tattha parakkamanaṃ, evaṃ idha avacanīyakaraṇatā daṭṭhabbāti.

Dubbacasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

13. Kuladūsakasikkhāpadavaṇṇanā

Terasame gāmaṃ vā nigamaṃvāti ettha nagarampi gāme antogadhameva. Upanissāya viharatītittattha paṭibaddhacīvarādipaccayatāya taṃ nissāya vasati. Pupphadānādīhi manussānaṃ saddhaṃ vināsento kulāni dūsetīti kuladūsako. Mālāvaccharopanādayo pāpakā samācārā assāti pāpasamācāro. So bhikkhūti so kuladūsako bhikkhu. Āyasmā kho kuladūsako...pe... alaṃ te idha vāsenāti imināssa pabbājanīyakammārahataṃ dasseti. Pabbājanīyakammakato panesa yasmiṃ gāme vā nigame vā kuladūsakakammaṃ kataṃ, yasmiñca vihāre vasati, neva tasmiṃ gāme vā nigame vā caritum labhati, na vihāre vasitum. Evañca so bhikkhūti ettha soti pabbājanīyakammakato adhippeto. Chandena gacchantīti chandagāmīno, esa nayo sesesu. So bhikkhūti so “chandagāmīno”tiādīni vadamāno. Tassa vacanassa paṭinissaggāya evaṃ vacanīyo, na kuladūsanānivāraṇatthāya. Kuladūsanakammena hi so āpajjitabbā āpattiyo pubbeva āpanno, evaṃ panassa visumpi saṅghamajjhepi vuccamānassa appaṭinissajjato aparaṃ dukkaṭaṃ. Evañca sotiādi ito pubbe vuttañca avuttañca sabbaṃ uttānatthameva. Vinicchayakathāpi dasame vuttasadisāyeva.

Ayaṃ pana viseso - idaṃ sāvattiyaṃ assajipunabbasuke bhikkhū ārabha chandagāmitādīhi pāpanavattthusmiṃ paññattaṃ, aṅgesu ca yathā tattha

parakkamanam, evam idha chandādīhi pāpanam daṭṭhabbanti.

Kuladūsasakikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Nigamanavaṇṇanā

Uddiṭṭhā kho...pe... evametam dhārayāmīti ettha paṭhamam āpatti etesanti paṭhamāpattikā, paṭhamam vītikkamanakkhaṇeyeva āpajjitabbāti attho. Itare pana yathā tatiye ca catutthe ca divase hotīti ettha “tatiyako, catutthako”ti vuccati, evam yāvatatiye samanubhāsanakamme hontīti yāvatatīyakāti veditabbā. Yāvatīhanti yattakāni ahāni. Jānam paṭicchādetīti jānanto paṭicchādeti. Tatthāyam paṭicchādanalakkhaṇassa mātikā - āpatti ca hoti, āpattisaññī ca, pakatatto ca hoti, pakatattasaññī ca, anantarāyiko ca hoti, anantarāyikasaññī ca, pahu ca hoti, pahusaññī ca, chādetukāmo ca hoti, chādeti cāti. Tattha āpatti ca hoti, āpattisaññī cāti yam āpattiṃ āpanno, sā terasannaṃ aññatarā hoti, sopi ca tattha vatthuvaseṇa vā “idaṃ bhikkhūnaṃ na vaṭṭatī”ti nāmamattavasena vā “ayaṃ itthannāmā āpatti”ti āpattisaññīyeva hutvā “na dāni naṃ kassaci ārocessāmī”ti evam chādetukāmo dhuraṃ nikkhipitvā aruṇaṃ utthāpeti, channā hoti āpatti. Sace panettha anāpattisaññī vā hoti, aññāpattikkhandhasaññī vā, vematiko vā, acchannāva hoti. Pakatattoti anukkhitto samānasaṃvāsako. So ce pakatattasaññī hutvā vuttanayeneva chādeti, channā hoti. Anantarāyikoti yassa dasasu rājacoraaggiudakamanussaamanussavālasarīsapajjivabrahmacariyantarāyesu ekopi natthi, so ce anantarāyikasaññī chādeti, channā hoti. Pahūti yo sakkoti bhikkhuno santikaṃ gantuñceva ārocetuñca, so ce pahusaññī hutvā chādeti, channā hoti. Chādetukāmo ca hoti, chādeti cātiidaṃ uttānameva. Sacepi hi so sabhāgaṃ disvā “ayaṃ me upajjhāyo vā ācariyo vā”ti lajjāya nāroceti, channāva hoti. Upajjhāyādibhāvo hi idha appamāṇaṃ, sabhāgamattameva pamāṇaṃ. Ayaṃ “jānaṃ paṭicchādetī”tipadassa saṅkhepato atthavinicchayo.

Tāvatīhanti tattakāni ahāni, paṭicchāditadivasato paṭṭhāya yāva ārocitadivaso, tāva divasapakkhamaṃsamvaccharavasena yattako kālo atikkanto, tattakaṃ kālanti attho. Akāmā parivatthabbanti na kāmāna na vasena, atha kho akāmāna avasena parivāsaṃ samādāya vatthabbaṃ. Tattha paṭicchannaparivāso suddhantaparivāso samodhānaparivāso cāti tividho parivāso. Tattha paṭicchannaparivāso tāva yathāpaṭicchannāya āpattiyā dātabbo. Kassaci hi ekāhappaṭicchannā āpatti hoti, kassaci dvīhādiappaṭicchannā. Kassaci ekā āpatti hoti, kassaci dve vā tisso vā taduttari vā. Tasmā paṭicchannaparivāsaṃ dentena paṭhamameva vuttanayena paṭicchannabhāvaṃ ñatvā tato paṭicchannadivase ca āpattiyo ca sallakkhetvā sace ekā ekāhappaṭicchannā hoti, “ahaṃ, bhante, ekaṃ āpattiṃ āpajjiṃ sañcetanikaṃ sukkavissatṭhiṃ ekāhappaṭicchanna”nti evam parivāsaṃ yācāpetvā khandhake āgatanayena kammavācaṃ vatvā parivāso dātabbo. Atha dvīhatīhādiappaṭicchannā hoti, dvīhappaṭicchannaṃ tīhappaṭicchannaṃ catūhappaṭicchannaṃ pañcāhappaṭicchannaṃ...pe... cuddasāhappaṭicchannantievaṃ yāva cuddasadivasāni divasavasena yojanā kātabbā, pañcadasadivasappaṭicchannāyaṃ “pakkhappaṭicchanna”nti yojanā kātabbā. Tato yāva ekūnatimsatimo divaso, tāva “atirekapakkhappaṭicchanna”nti, tato māsaappaṭicchannaṃ atirekamāsaappaṭicchannaṃ dvemāsaappaṭicchannaṃ atirekadvemāsaappaṭicchannaṃ temāsaappaṭicchannaṃ...pe... atirekaekādasamāsaappaṭicchannanti evam yojanā kātabbā. Saṃvacchare puṇṇe “ekasaṃvaccharappaṭicchanna”nti, tato paraṃ

atirekasamvaccharam dvesamvaccharam evam yāva
saṭṭhisamvaccharaatirekasatṭhisamvaccharappaṭicchannanti, tato vā bhiyyopi vatvā
yojanā kātabbā.

Sace pana dve tisso taduttari vā āpattiyo honti, yathā “ekam āpatti”nti vuttam, evam
“dve āpattiyo, tisso āpattiyo”ti vattabbam. Tato param pana satam vā hotu,
sahassam vā, “sambahulā”ti vattum vaṭṭati. Nānāvatthukāsupi “aham, bhante,
sambahulā saṅghādisesā āpattiyo āpajjim ekam sukkavissatṭhim ekam
kāyasamsaggaṃ ekam duṭṭhullavācam ekam attakāmaṃ ekam sañcarittam
ekāhappaṭicchannāyo”ti evam gaṇanavasena vā, “aham, bhante, sambahulā
saṅghādisesā āpattiyo āpajjim nānāvatthukāyo ekāhappaṭicchannāyo”ti evam
vatthukittanavasena vā, “aham, bhante, sambahulā saṅghādisesā āpattiyo āpajjim
ekāhappaṭicchannāyo”ti evam nāmamattavasena vā yojanā kātabbā. Tattha nāmaṃ
duvidham saṅghādisesā āpattiyo āpajjim ekāhappaṭicchannāyo”ti evam
sabbasādhāraṇam sabbasādhāraṇaṇca, tattha saṅghādisesoti
saṅghādisādhāraṇam, āpattiti sabbasādhāraṇam, tasmā “sambahulā āpattiyo āpajjim
ekāhappaṭicchannāyo”ti evam sabbasādhāraṇanāmavasenāpi vattum vaṭṭati. Idañhi
parivāsādivinayakammaṃ vatthuvaseṇa gottavasena nāmavasena āpattivaseṇa ca
kātum vaṭṭatiyeva. Tattha sukkavissatṭhīti vatthu ceva gottāṇca, saṅghādisesoti
nāmañceva āpatti ca, tattha “sukkavissatṭhim kāyasamsagga”ntiādivacanenāpi
“nānāvatthukāyo”tivacanenāpi vatthu ceva gottāṇca gahitaṃ hoti,
“saṅghādiseso”tivacanenāpi “āpattiyo”tivacanenāpi nāmañceva āpatti ca gahitā
hoti, tasmā etesu yassa kassaci vaseṇa kammavācā kātabbā.

Kammavācāpariyosāne ca sace appabhiṭṭhuko āvāso hoti, sakkā ratticchedaṃ
anāpajjantena vasitum, tattheva “parivāsaṃ samādiyāmi, vattam samādiyāmi”ti
tikkhattum vattam samādātabbam, samādiyitvā tattheva saṅghassa ārocetvā puna
āgatāgatānaṃ bhikkhūnaṃ ārocentena vattabhedaṇca ratticchedaṇca akatvā
parivasitabbam. Sace na sakkā hoti parivāsaṃ sodhetum, nikkhittavattena
vasitukāmo hoti, tattheva saṅghamajjhe, ekapuggalassa vā santike “parivāsaṃ
nikkhipāmi, vattam nikkhipāmi”ti parivāso nikkhipitabbo, ekapadenāpi cettha
nikkhitto hoti parivāso, dvīhi pana sunikkhittoyeva, samādānēpi eseṇa nayo.
Nikkhittakālato paṭṭhāya pakatattaṭṭhāne tiṭṭhati, athānena paccūsasamaye ekena
bhikkhunā saddhim parikkhittassa viharassa parikkhepato, aparikkhittassa
parikkhepārahaṭṭhānato dve leḍḍupāte atikkamitvā mahāmaggaṃ okkamma
gumbena vā vatiyā vā paṭicchannaṭṭhāne nisīditvā antoaruṇeyeva vattam
samādiyitvā ārocetabbam. Yampi aññaṃ bhikkhum passati, tassāpi ārocetabbameva.
Aruṇe uṭṭhite tassa santike vattam nikkhipitvā viharāṃ gantabbam. Sace so pure
aruṇeyeva kenaci karaṇīyena gato, viharāṃ gantvā yaṃ sabbapaṭhamam bhikkhum
passati, tassa ārocetvā nikkhipitabbam. Evam sallakkhetvā yāva rattiyo pūrenti, tāva
parivatthabbam, ayaṃ saṅkhepato paṭicchannaparivāsavinicchayo, vitthāro pana
samantapāsādikāya vinayasamvaṇṇanāya vuttanayeneva veditabbo.

Itaresu pana dvīsu “āpattipariyantam na jānāti, rattipariyantam na jānāti”ti imasmim
vatthusmim khandhake anuññāto suddhantaparivāso nāma, so duvidho
cūlasuddhanto mahāsuddhantoti, duvidhopi cesa rattiparicchedaṃ sakalam vā
ekaccaṃ vā ajānantassa ca assarantassa ca tattha vematikassa ca dātabbo.
Āpattipariyantam pana “ettikā aham āpattiyo āpanno”ti jānātu vā, mā vā,
akāraṇametam. Tassa dānavidhi khandhake āgato, vinicchayakathā pana vitthārato
samantapāsādikāyam vuttā. Itaro pana samodhānaparivāso nāma, so tividho hoti

odhānasamodhāno agghasamodhāno missakasamodhānoti. Tattha odhānasamodhāno nāma antarāpattiṃ āpajjitvā paṭicchādentassa parivutthadivase odhunitvā makkhetvā purimāya āpattiya mūladivasaparicchede pacchā āpannaṃ āpattiṃ samodahitvā dātabbaparivāso vuccati. Agghasamodhāno nāma sambahulāsu āpattisu yā ekā vā dve vā tisso vā sambahulā vā āpattiyo sabbacirappaṭicchannāyo, tāsamaṃ agghena samodhāya tāsamaṃ rattiparicchedavasena avasesānaṃ ūnatarappaṭicchannānaṃ āpattīnaṃ dātabbaparivāso vuccati. Missakasamodhāno nāma nānāvattukāyo āpattiyo ekato katvā dātabbaparivāso vuccati, ayaṃ tividhepi samodhānaparivāse saṅkhepakathā, vitthāro pana samantapāsādikāyaṃ vutto, idaṃ “parivatthabba”nti padassa vinicchaya kathā mukhaṃ.

Uttari chārattanti parivāsato uttari cha rattiyo. Bhikkhumānattāyāti bhikkhūnaṃ mānabhāvāya, ārāddhanatthāyāti vuttaṃ hoti. Paṭipajjitabbaṃ. Bhikkhumānattañca panetaṃ paṭicchannāpaṭicchannavasena duvidhaṃ. Tattha yassa appaṭicchannāpatti hoti, tassa parivāsaṃ adatvā mānattameva dātabbaṃ, idaṃ appaṭicchannamānattaṃ. Yassa paṭicchannā hoti, tassa parivāsapariyosāne dātabbaṃ mānattaṃ paṭicchannamānattanti vuccati, idaṃ idha adhippettaṃ. Ubhinnaṃ panetesamaṃ dānavidhi vinicchaya kathā ca samantapāsādikāyaṃ vuttanayena veditabbā, ayaṃ panettha saṅkhepo. Sace ayaṃ vattaṃ nikkhipitvā paccūsasamaye samādātuṃ gacchati, sabbantimena paricchedena catūhi bhikkhūhi saddhiṃ parivāse vuttappakāraṃ padesamaṃ gantvā “mānattaṃ samādiyāmi, vattaṃ samādiyāmi”ti samādiyitvā nesaṃ ārocetvā tato tesu gatesu vā agatesu vā purimanayena paṭipajjitabbaṃ. Yattha siyā vīsati gaṇoti ettha vīsatisaṅgho gaṇo assāti vīsati gaṇo. Tatrāti yatra sabbantimena paricchedena vīsati gaṇo bhikkhusaṅgho atthi, tattha. Abbhetabboti abhietabbo, sampaṭicchitabbo, abbhānakammavasena osāretabboti vuttaṃ hoti. Avhātabboti vā attho. Abbhānakammaṃ pana pālivasena khandhake vinicchaya vasena samantapāsādikāyaṃ vuttaṃ. Anabbhitoti na abbhito asappaṭicchito, akatabbhānakammoti vuttaṃ hoti. Anavhātoti vā attho. Te ca bhikkhū gārayhāti ye ūnabhāvaṃ ñatvā abbhenti, te bhikkhū ca garahitabbā, sātisārā sadosā dukkaṭaṃ āpajjantīti attho. Ayaṃ tattha sāmīcīti ayaṃ tattha anudhammatā lokuttaradhammaṃ anugatā ovādānusāsānī sāmīci dhammatā. Sesamettha vuttanayamevāti.

Kaṅkhāvitaraṇiyā pātimokkhavaṇṇanāya

Saṅghādisesavaṇṇanā niṭṭhitā.

ABOUT THIS TRANSLATION

This translation is part of the PaliVerse Project - the first complete, unified English translation of the Pāli Canon together with its Commentaries (Aṭṭhakathā) and Subcommentaries (Tīkā), accompanied by interactive study tools. PaliVerse is an ongoing project. The AI translations are continuously improved through experts' revisions and feedback. This text is the latest translation as of the date of download.

PDF Creation Date: 14 September 2026

HOW TO CITE

*PaliVerse (2026). Subcommentaries. 2. The Canon of Discipline
- Subcommentaries. 06. The Text of the Two Mātikās.
Saṅghādisesakaṇḍo Retrieved from paliverse.org*

© 2026 The PaliVerse Project · All Rights Reserved
Centre for Study and Practice of Theravāda Buddhism
Civic Non-Profit Company registered in Greece
This PDF may be freely distributed for study and practice.

PaliVerse.org